

УДК 341

Марта Келестин,*аспірантка кафедри міжнародного права
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету ім. Тараса Шевченка*

ОСОБЛИВОСТІ УЧАСТІ УКРАЇНИ У МІЖНАРОДНІЙ УГОДІ ПО ЦУКРУ 1992 р.

У статті аналізуються стан цукрової промисловості України, а також місце, яке держава посідає в світовій торгівлі цукром, особливості участі України в Міжнародній угоді по цукру 1992 р. Особливий акцент здійснюється на проблемах України, пов'язаних з виконанням нею своїх зобов'язань перед Міжнародною організацією по цукру.

Ключові слова: Міжнародна угода по цукру 1992 р., Міжнародна організація по цукру, Міжнародна рада по цукру, сировинні товари, цукрова промисловість України.

Цукрова промисловість завжди відіграла важливу роль в економіці України. Ефективне міжнародне співробітництво в даному напрямі є запорукою сталого розвитку та вдосконалення національної цукрової галузі. Загальні принципи міжнародно-правової співпраці у сфері цукру закріплені Міжнародною угодою по цукру (далі – МУЦ) 1992 р. Саме тому важливим із наукової точки зору є питання вивчення особливостей участі України в МУЦ 1992 р., дослідження основних переваг членства в цій організації, а також аналіз перспектив подальшого посилення співпраці у зазначеній сфері.

Незважаючи на те, що Україна вже більше двох десятиків років є стороною Міжнародної угоди по цукру 1992 р. та членом її головного органу – Міжнародної організації по цукру, питання міжнародно-правового співробітництва держави у сфері цукру досі не розглядалось у науковому контексті.

Мета цієї статті – вивчення питання участі України в Міжнародній угоді по цукру 1992 р., аналіз основних прав та обов'язків країни за цим міжнародним договором, дослідження особливостей її членства в Міжнародній організації по цукру.

Цукор є стратегічним сільськогосподарським продуктом для України, відіграючи вагому роль в економіці та розвитку країни. Так, у 2010 р. прибуток від цієї галузі становив близько 1,2 % загального обсягу внутрішнього валового продукту. Національна цукрова промисловість має велике значення і для добре розвинутого кондитерського сектора, який також є чималим наповнювачем державного бюджету. Крім того, цукор є важливим харчовим продуктом, середній показник споживання якого на душу перевищує

40 кг на рік. Насамкінець, помітним є внесок цукрової промисловості у трудовому секторі, адже вона забезпечує робочими місцями близько 300 тис. українців [1, с. 1].

Україна успадкувала від колишнього СРСР величезну цукрову промисловість із майже 200 цукровими заводами, які на початку 90-х років ХХ ст. виробляли понад 5 млн т бурякового цукру на рік [2, с. 216]. На сьогодні ця цифра є значно меншою – близько 1,7 млн т на рік. Незважаючи на таке відчутне зниження обсягів виробництва, Україна у 2011 р. була другим найбільшим виробником цієї сировини у Східній Європі, поступаючи лише Російській Федерації та випереджаючи по цьому показнику такі країни, як Польща, Чехія та Угорщина [1, с. v].

У глобальному масштабі на Україні припадає близько 5 % світового виробництва бурякового цукру та близько 1,2 % всього світового виробництва цукру, включаючи тростинний [3, с. 4]. На сьогодні Україна не є надто важливим учасником міжнародної торгівлі цією сировиною в порівнянні з її колишньою позицією, яку вона посідала одразу після здобуття незалежності. У 2010 р. Україна посідала 61 місце у світовому експорті білого цукру, 48 – в імпорті білого цукру, а також 22 – в імпорті тростинного цукру [1, с. 2].

На середину 90-х років Україна ще експортувала близько 1,5 млн т рафінованого цукру щорічно до сусідніх держав. Однак виключення цукру з Угоди про вільну торгівлю з Російською Федерацією 1993 р., а також вжиття протекціоністських заходів іншими традиційними торговельними партнерами в галузі цукру з метою захисту своїх національних цукрових промисловостей негативно позначилися на обсязі експорту цієї сировини Україною. Разом із тим Україна час від часу все ж виступає чистим експортером цу-

кру, залежно від обсягів внутрішньодержавних поставок і попиту на експортних ринках у певний маркетинговий рік. Наприклад, у 2011/2012 маркетинговому році Україна виступала загальним експортером білого цукру з чистим торговим балансом в 150 тис. т (у попередні три маркетингові роки вона була імпортером). У цілому, поточне внутрішнє виробництво бурякового цукру не здатне повною мірою задовольнити внутрішній попит, що автоматично відносить Україну до чистих імпортерів цукру¹ [1, с. x–xi].

Враховуючи значення цукру та цукрової промисловості для України, а також зважаючи на місце, яке вона посідала у світовому виробництві та міжнародній торгівлі цією сировиною на початку 90-х років, стає зрозумілим, що саме спонукало країну приєднатися до Міжнародної угоди по цукру². Закон України «Про приєднання України до Міжнародної угоди по цукру 1992 року» був прийнятий 22.09.1994 р. і набув чинності 15.10.1994 р. МУЦ 1992 р. набула чинності для України 28.10.1994 р., після здачі на зберігання депозитарію відповідного документа про приєднання [4].

Приєднання України до МУЦ 1992 р. призвело, у свою чергу, до вступу країни до Міжнародної організації по цукру (далі – МОЦ), а також до участі в її головних органах. Україна стала учасницею МОЦ згідно із ст. 4 МУЦ 1992 р., яка передбачає, що кожна сторона угоди є учасником організації. Оскільки згідно із статтями 7 та 33 МУЦ 1992 р. до складу Міжнародної ради по цукру, який є вищим органом МОЦ, та Комітету по оцінці ринку, споживанню та статистиці цукру входять усі учасники організації, Україна теж стала членом ради та комітету відповідно. Крім того, як країна, яка вносить найбільші фінансові внески, Україна отримала право участі в Адміністративному комітеті³ [4].

¹Якщо до загального експорту України додати також цукор, який постачається за кордон у вигляді кондитерських виробів, на виробництво яких загалом витрачається близько 24 % національного цукру, то Україна має позитивне торговельне сальдо цієї сировиною [1, с. 47].

²Для цілей угоди «цукор» означає цукор у будь-якому із його прийнятих у торгівлі видів, отриманих із цукрової тростини чи цукрових буряків, включаючи харчову меласу і меласу вищих сортів, сиропи і всякі інші види рідкого цукру, однак не включає кінцеві меласи чи низькосортні види нецентрифугованого цукру, виробленого примітивними методами [4].

³Відповідно до ст. 18 МУЦ 1992 р. Адміністративний комітет складається з 18 членів. Десять із них у принципі є десятьма учасниками, що вносять найбільші фінансові внески кожного року, в той час як вісім членів обираються з решти учасників Міжнародної ради по цукру [4].

Особливості участі України в МУЦ 1992 р. та МОЦ впливають із характеру самої угоди й обсягу повноважень організації. Оскільки даний документ не містить економічних положень та є адміністративним за своєю природою, він не покладає на Україну якихось жорстких зобов'язань і не передбачає жодних обмежень чи втручання в національну цукрову промисловість.

Найяскравіше МУЦ 1992 р. характеризують її цілі, які є надзвичайно загальними та суто декларативними. Вони, зокрема, передбачають забезпечення розширення міжнародного співробітництва у сфері світового ринку цукру і пов'язаних з цим питань, забезпечення форуму для міжурядових консультацій з питань цукру і шляху поліпшення становища у світовій економіці цукру, сприяння розвитку торгівлі шляхом збирання та надання інформації про стан на світовому ринку цукру й інших підсоложуючих речовин, а також сприяння підвищенню попиту на цукор, перш за все для використання в нетрадиційних цілях [4]. Як видно з наведеного переліку завдань, МУЦ 1992 р. не спрямована на стабілізацію цін на цукор, регулювання імпорту, експорту, виробництва чи на вжиття інших конкретних кроків, які могли б позначитися на світовій торгівлі цією сировиною або мати суттєвий вплив на цукрову галузь України.

Приєднавшись до МУЦ 1992 р. та ставши членом МОЦ, Україна отримала низку переваг, насамперед інформаційного та іншого характеру. Членство в угоді, зокрема, забезпечило країні безкоштовний доступ до публікацій МОЦ і надало право участі в заходах, що провадяться організацією. Серед основних видань, які отримує Україна, – щорічні МОЦ по цукру й етанолу, статистичний бюлетень, щомісячні звіти та прес релізи, дослідження Комітету по оцінці ринку, споживанню та статистиці цукру (шість на рік), щоквартальний огляд ринку, світовий баланс цукру, дослідження СОТ та інші матеріали. Крім того, представники України можуть брати участь у семінарах, робочих зустрічах і засіданнях Міжнародної організації по цукру [5].

Участь України в МУЦ 1992 р. та членство в МОЦ несе для країни також низку непрямих переваг, які матимуть позитивний вплив на формулювання політики у сфері цукру і підвищення продуктивності та розвитку цукрової промисловості. Насамперед, як член МОЦ Україна забезпечується інформацією про ринки й аналітичними оглядами ринків, підготовленими визначними аналітиками та фахівцями у цій сфері, які містять незалежну й об'єктивну точку зору та слугують підвищенню прозорості ринків.

Оскільки МОЦ є єдиним світовим форумом для дискусій і обговорення торговельної політики й інших питань у сфері цукру на міжурядовому рівні, вона надає своїм членам доступ до ноу-хау та досвіду отриманого іншими державами в реструктуризації своїх національних цукрових економік. Як учасниця МУЦ 1992 р. та МОЦ, Україна отримує можливість напряму контактувати з представниками приватного сектора й офіційними особами, відповідальними за прийняття рішень і формування політики у сфері цукру інших країн. Насамкінець, Спільний фонд для сировинних товарів здійснює фінансування проєктів виключно держав – членів МОЦ, надаючи їм кошти напряму або через організацію [5].

Важливим є і той факт, що членство в МУЦ 1992 р. та МОЦ зміцнює міжнародний авторитет і збільшує вплив України у світовій економіці цукру, а також сприяє підвищенню прозорості й інвестиційної привабливості національної цукрової промисловості.

Загальні зобов'язання сторін закріплені в главі VIII МУЦ 1992 р. Так, відповідно до ст. 28 угоди учасники зобов'язуються вживати заходів, що необхідні для виконання ними своїх зобов'язань по даній угоді, повною мірою співробітничати один з одним у досягненні викладених у ній цілей [4].

Глава VIII МУЦ 1992 р. містить також норми, що регулюють умови праці. Згідно із ст. 29 учасники забезпечують дотримання справедливих норм, що регулюють умови праці у цукровій промисловості, та за можливості прагнуть підвищити рівень життя сільськогосподарських і промислових працівників, зайнятих у різних галузях виробництва цукру, а також таких, що займаються вирощуванням цукрової тростини і цукрових буряків [4].

Стаття 30 є ще однією статтею, яка входить до глави VIII МУЦ 1992 р. Вона, зокрема, регулює екологічні аспекти. Відповідно до її положень учасники приділяють належну увагу екологічним аспектам на всіх етапах виробництва цукру [4].

Нарешті, ст. 31, яка є останньою статтею глави VIII МУЦ 1992 р., стосується фінансових зобов'язань учасників. Вона передбачає, що фінансові зобов'язання кожного учасника перед МОЦ і перед іншими учасниками обмежуються їх зобов'язаннями, що стосуються внесків у адміністративні бюджети, затверджені Міжнародною радою по цукру по даній угоді [4].

Стаття 32 МУЦ 1992 р., яка стосується інформації та дослідження, теж встановлює певні зобов'язання сторін. Вона, зокрема, передбачає, що МОЦ виступає у ролі центру по збору та публікації статистичної інформації і

досліджень з питань світового виробництва, цін, експорту й імпорту, споживання та запасів цукру (включаючи відповідно цукор-сирець і рафінований цукор), інших підсолоджуючих речовин, а також податків на цукор та інші підсолоджуючі речовини. У зв'язку з цим учасники угоди зобов'язуються подавати у визначений строк всі наявні статистичні дані та інформацію, необхідну для здійснення організацією її функцій по даній угоді [4].

Отже, як видно із загальних зобов'язань, закріплених МУЦ 1992 р., приєднавшись до угоди Україна зобов'язалася підтримувати співробітництво з іншими сторонами угоди, сприяти досягненню її цілей, вживати відповідних заходів, спрямованих на поліпшення умов праці в національній цукровій промисловості, слідкувати за дотриманням екологічних вимог у процесі виробництва та переробки цукру, надавати необхідну інформацію і статистичні дані, а також сплачувати внески за участь у МУЦ 1992 р. та членство в МОЦ.

Питання сплати внесків регулюються ст. 26 МУЦ 1992 р. Відповідно до її положень учасники сплачують свої внески в адміністративний бюджет на кожний рік відповідно до своїх конституційних процедур. Якщо через чотири місяці після настання дати, на яку його внесок учасника має бути сплачено, він не сплатив повністю свій внесок в адміністративний бюджет, Виконавчий директор пропонує цьому учаснику зробити платіж у найкоротший строк. Якщо ж через два місяці після пропозиції Виконавчого директора учасник все ще не сплатив свій внесок, то він тимчасово позбавляється права голосу у Міжнародній раді по цукру і в Адміністративному комітеті доти, поки повністю не сплатить свій внесок. Міжнародна рада по цукру може спеціально більшістю голосів прийняти рішення про те, що учасник, який не сплачує внески протягом двох років, перестає користуватися правами участі і/або йому припиняється нарахування внесків у цілях бюджету. Він продовжує нести відповідальність за виконання будь-яких інших своїх фінансових обов'язків по угоді. Сплативши заборгованість, учасник знову одержує право участі [4].

Членство України в МОЦ тимчасово призупинено з 01.06.1999 р. рішенням 14-ї сесії Міжнародної ради по цукру у зв'язку із заборгованістю. При вступі України до МОЦ джерелом здійснення видатків, пов'язаних із виконанням фінансових зобов'язань перед організацією, визначено концерн «Укрцукор», який сплачував членські внески країни у 1995–1996 рр. Однак, коли концерн було ліквідовано в 1997 р., джерело фінансування

відповідних видатків втрачено. З того часу в країні так і не вирішене питання, хто саме повинен забезпечити погашення цього боргу та здійснювати фінансування участі України в організації. Міністерство фінансів та інші центральні органи виконавчої влади відмовляються виділяти відповідні кошти, мотивуючи це тим, що при приєднанні до угоди не було передбачено, що пов'язані з участю витрати покриватимуться з Державного бюджету України. Шокуючим є той факт, що Україна, займаючи сьоме місце за кількістю голосів серед усіх членів МОЦ¹ та будучи п'ятим найбільшим виробником бурякового цукру в світі після Європейського Союзу, США, Туреччини та Росії, не докладає при цьому жодних конструктивних зусиль до виконання своїх фінансових зобов'язань перед міжнародною організацією. Натомість, здається, що країна навмисне вишукує підстави для ухилення від погашення існуючої заборгованості в розмірі 72 тис. 106 фунтів стерлінгів і сплати мізерного членського внеску, який становить жалюгідну в національному масштабі суму, що дорівнює близько 40 тис. англійських фунтів стерлінгів на рік² [6, с. 1].

Висновки

Викладене свідчить, що важко дати об'єктивну оцінку участі України в Міжнародній угоді по цукру 1992 р. та Міжнародній ор-

¹Із загальної кількості голосів у Міжнародній раді по цукру (2000), Україна має 77, займаючи таким чином сьоме місце із більш як 60 учасників угоди та поступаючись за цим показником лише Європейському Союзу (495 голосів), Бразилії (166 голосів), Австралії (139 голосів), Російській Федерації (123 голоси), Таїланду (106 голосів), а також Кубі (95 голосів) [6, с. 2].

²Так, на 2010 р. внесок України в адміністративний бюджет Міжнародної організації по цукру становив 40 тис. 236 фунтів стерлінгів, виходячи з того, що на країну припадало 78 голосів із загальної кількості в 2000, а внесок за один голос дорівнював 517 фунтів стерлінгів.

Стаття надійшла до редакції 16.09.2015 р.

This article describes current situation of Ukrainian sugar industry and country's position in the world trade in this commodity. Special attention is given to the main provisions and peculiarities of participation of Ukraine in 1992 International Sugar Agreement. Strong emphasis is given to the problems of Ukraine related to the fulfillment of its obligations before International Sugar Organization.

В статтє аналізується состояние сахарной промышленности Украины, а также место, которое государство занимает в мировой торговле сахаром, особенности участия Украины в Международном соглашении по сахару 1992 г. Особый акцент осуществляется на проблемах Украины, связанных с выполнением ею своих обязательств перед Международной организацией по сахару.

ганізації по цукру. З одного боку, зважаючи на обсяги виробництва та потенціал розвитку цукрової промисловості України, вона мала б значно ширше використовувати наявні ресурси та можливості, докласти більше зусиль для утвердження на міжнародному рівні як провідної держави в даній сфері. Більше того, членство в МУЦ 1992 р. створює всі передумови для цього. Однак з незрозумілих на те причин політика України в цукровому секторі характеризується сьгодні виключно пасивністю та непослідовністю. Нехтування своїми зобов'язаннями за МУЦ 1992 р. та недооцінка переваг, які надає угода, є яскравим тому підтвердженням. Наразі можна висловити лише сподівання, що в найближчому майбутньому ситуація докорінним чином зміниться на краще й Україна значно посилить своє міжнародне співробітництво в даному напрямі, поновить членство в Міжнародній угоді по цукру 1992 р. та активує роботу в Міжнародній організації по цукру.

Список використаних джерел

1. Yarmak A. Ukraine: Sugar sector review / D. Prikhodko // Food and Agriculture Organization of the United Nations. – Rome, 2013. – 90 p.
2. Штрубенхофф Х., Нів'євський О. Реструктуризація цукрової галузі // Політика України у сфері сільського господарства, біоенергетики та харчової промисловості – дослідження, висновки та рекомендації. – К., 2009. – С. 203–254.
3. Sugar: World Markets and Trade / United States Department of Agriculture, Foreign Agricultural Service. – Washington, May 2015. – 5 p.
4. Міжнародна угода по цукру 1992 року [Електронний ресурс]. – 1995. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_097. – Заголовок з екрану.
5. Membership benefits [Електронний ресурс]. – 2014. – Режим доступу: <http://www.isosugar.org/About/Benefits.html>. – Заголовок з екрану.
6. Bases and vote calculation for 2013 under article 25 (establishment of contributions) / International sugar council. – London, 2012. – Document: C(12)05. – 2 p.

